

COSTURILE POLITICE ALE TRANZIȚIEI

Se vorbește în mod curent despre costurile economice ale tranziției.

După părerea mea este necesar să vorbim și despre costurile politice și morale ale tranziției.

Politicul este sistemul care, în anii de după revoluție, a generat cele mai profunde insatisfacții, frustrări, alienări. În ciuda aparenței, el a afectat nu numai indirect, ci și direct viața cotidiană a fiecăruia dintre noi. El a reprezentat un factor traumatizant major pentru *moralul* colectiv. Poate nu atât prin *produsele* sale specifice — legi, politici, administrare —, cât prin *propria sa funcționare* a indus frâne, tensiuni, conflicte în toate celelalte sfere ale vieții sociale.

Pentru a înțelege natura dezamăgirilor politice post-revoluționare este necesar să luăm în considerare așteptările politice ale populației. După căderea regimului socialist așteptările colective în sfera politicului erau constituite din două elemente distincte :

a. Instaurarea unui nou *sistem politic pluralist*, similar cu cel din țările occidentale și

b. Promovarea unui *model de democrație*, cristalizat ca reacție la multiplele frustrări produse de regimul socialist.

Acest model de democrație, care poate fi identificat cu claritate în aspirațiile politice ale revoluției, se funda pe trei valori esențiale : *consens național, participare la viața politică și centrare pe interesul colectiv*. Realizarea unor schimbări profunde în întreaga noastră societate, parcurgerea cu succes a perioadei de tranziție care se anunța deosebit de dificilă, presupunea o concentrare a efortului prin realizarea unui larg consens asupra direcțiilor fundamentale ale schimbării, șansa pentru fiecare de a avea un cuvânt de spus în treburile publice și, mai ales, în această perioadă dificilă, în care noi structuri social-economice urmau să apară, în care dificultăți de tot felul urmau a fi înfruntate, promovarea cu prioritate a interesului comun.

În multe analize este invocat doar primul component — *sistemul politic pluralist* —, ignorându-se cel de al doilea care nu a fost mai puțin important — *un anumit model de democrație*. Aici nu vedeau să discute dacă un asemenea model de democrație nu conține și aspirații utopice, dacă nu cumva, inevitabil, promovarea sistemului politic pluralist, în condițiile inițiale nu restrânge posibilitățile de realizare a unora dintre aspirațiile democratice. Faptul este că acest model *a existat ca aspirație* de la începutul declanșării revoluției și că realitatea politică post-revoluționară este judecată mereu în raport cu el. Ia aceasta s-a adăugat un uriaș decalaj perceput de către colectivitate între *pretenție și realitate*. Realiz-

tatea politică este percepută a fi diferită de așteptările colective în mai multe puncte :

a. Participare versus reprezentare. Așteptările colective mergeau în sensul unei *democrații participative* concepute, e drept, destul de difuz. Sistemul politic a mers ferm în direcția unei *democrații reprezentative*. Colectivitatea se aștepta ca *fiecare să poată avea un cuvânt de spus*, atunci când simte că are ceva de spus. În locul unei asemenea posibilități, numai *partidele politice* și-au asumat dreptul de a avea un cuvânt de spus ca reprezentante de drept ale populației. Și, de asemenea, *sindicatul* în numele salariaților pe care îi reprezintă. În condițiile însă în care partidele nu sunt percepute ca reprezentând efectiv segmente de alegători, în măsura în care populația nu simte că poate influența în vreun fel orientarea și opțiunile partidelor, nici chiar prin vot, cei mai mulți nu se simt reprezentați prin partide ; nu consideră că prin partide sau prin sindicate ei pot avea un cuvânt de spus. Mai mult. În funcționarea cotidiană a aparatului administrativ, omul simplu are senzația că nu are nici un control, că drepturile lui nu sunt apărate de nimeni, adesea într-o măsură mult mai mare decât în regimul socialist. Abuzul și corupția par să fie fără limite, neputând fi contracarate nici de aparatul juridic al statului de drept și nici de controlul direct al cetățeanului.

b. Crearea consensului prin dezbatere publică versus politica ca rezultat al „luptei politice” între partide și a „jocului politic”. Regimul socialist a avut pretenția (tot mai scăzută în ultimii ani, dar mereu existentă) de a face înțelese și acceptate, de către populație, opțiunile sale. Propaganda reprezenta o activitate cheie în sistem. În noua democrație, politica se presupune a se face prin mecanismele democratice (guvern/parlament/președinte/sindicate), conform unor declarații de un cinism surprinzător de naiv, prin lupta politică și jocul de culise al partidelor ; nimeni nu-și mai bate capul cu explicarea deciziilor adoptate sau cu lansarea unor dezbateri publice în jurul marilor opțiuni. Singurele dezbateri politice sunt dezbaterile dintre parlamentari, în parlament. În locul consensului care să exprime interesele majore ale colectivității, jocul politic dă impresia mai mult a unui haos în care interesele înguste de partid sunt singurele importante.

c. Interesul colectivității versus interesul de partid. În momentele de criză există așteptarea generală ca toate eforturile să fie orientate în jurul interesului colectiv. De foarte multe ori, partidele politice, crezând că acestea sunt regulile democrației, au declarat deschis că ceea ce le interesează în primul rând este *puterea*. Nu au lipsit și declarații zâmbitoare : „jocul politic nu cunoaște morala”, „singurul obiectiv al opoziției este să facă să cadă guvernul, iar cel al guvernului să scadă credibilitatea opoziției”. Publicul nu prea zărea în spatele dorinței de obținere a puterii de către partide intenția de a servi, în propriul fel, interesul colectiv. Politica, dintr-o sferă crucială a organizării și orientării colectivității, a apărut în ochii multora a fi mai mult „jucăria” de drept a politicienilor, iar celebrul „ciolan”, beneficiul de la sine înțeles al celor care obțin puterea.

d. Pretenția partidelor politice de a fi purtătoarele unor ideologii și programe politice și economice distincte versus percepția generalizată a lipsei de diferențiere programatică. Partidele au declarat mereu că justifi-

carea fiecăruia dintre ele derivă dintr-o opțiune ideologică, programatică distinctă. Colectivitatea nu putea însă distinge în textele programelor prezentate linii suficient de clare și distincte unele de celelalte. Adesea confuzia era sporită de necoincidența dintre etichetă și conținut. Partidele cu opțiune declarată social democratică promovează un program liberal, iar partide de orientare liberală avansează promisiuni social-democratice. Partidul de guvernământ acuză partidele de opoziție că îi copiază programul politic și invers. Guvernul este acuzat de opoziție că prezintă un program de guvernare diferit de cel al platformei electorale cu care a câștigat alegerile și că în fapt și-a însușit ideile opoziției. Partidele susțin că programele lor au girul votului electoratului, în timp ce populația știe că, în cea mai mare parte, nu a votat după considerente de program.

e. *Pretenția partidelor politice de a reprezenta altceva decât sunt.* Frontul pretindea că reprezintă pe toți oamenii muncii de la orașe și sate. Convenția pretindea că este singura reprezentantă a adevăratelor forțe democratice. Partidele istorice pretindeau că au o autoritate politică legitimă în virtutea unei îndelungate tradiții democratice, legitimitate refuzată de o mare parte a populației însă pe un cu totul alt temei: neîncrederea în multe dintre personalitățile aflate la conducerea acestora.

f. *Etichetări versus percepția publică discordantă.* Partidele politice se etichetează între ele într-un fel adesea contrastant cu percepția colectivă. Ele caracterizează evenimente și procese în evident dezacord cu ceea ce publicul percepe a fi realitate, dar într-un mod care slujește cu claritate propriului interes. FSN-ul, în timp ce este etichetat a fi neocomunist și criptocomunist, promovează activ un program de reforme economice clar neocomuniste. Cei care sunt invinuiți că vor aduce înapoi pe vechii moșieri nu dau nici un semn că au în realitate o asemenea intenție. În legile „marxist-leniniste” adoptate după revoluție, nimeni nu poate indica vreun element marxist-leninist. Alegerile sunt apreciate a fi fost falsificate, în opoziție cu certitudinea colectivă că rezultatele reflectă orientarea reală a electoratului. Populația este învinuită că nu este coaptă pentru adevărata democrație, ca dovadă votul în discordanță cu certitudinea cetățeanului că votul său a fost rațional și fundat pe considerente mai complexe decât cele avansate de partide.

g. *Sugestia factorilor politici că deciziile se iau la București versus invocarea mereu, ca sprijin, a factorilor externi.* Guvernul invocă mereu punctul de vedere al Băncii Mondiale pentru a face acceptabile deciziile sale. Banca Mondială declară neîncetat că deciziile le ia guvernul, fiind singurul responsabil, în timp ce presează mereu asupra diferitelor decizii. Opoziția amenință mereu cu furia occidentului dacă populația nu o votează și chiar este percepută ca solicitând continuu sprijin din exterior.

h. Colectivitatea așteaptă de la sistemul politic ghidarea decisivă și competentă în traversarea acestei dificile perioade de schimbări social-economice, în timp ce întreaga mass-media înfățișează Parlamentul ca cea mai incompetentă și meschin orientată instituție. Celebrele transmisiuni în direct ale ședințelor CEPUN-ului, ca să iau doar un exemplu, au reprezentat un prim contact amar al colectivității cu noul peisaj politic, ce amintea mai mult de piesele lui Caragiale.

Indiferent de eficacitatea sistemului politic în procesul complex al tranziției, ce urmează a fi judecată printr-o analiză obiectivă, efectele demoralizante și alienante ale acestuia asupra stării de spirit colective reprezintă un fapt social clar stabilit printr-o mulțime de cercetări. Aceste efecte sunt fără doar și poate o componentă importantă a eficacității globale a sistemului politic.

CĂTĂLIN ZAMFIR